

Maciej Mikliński

Prawo a ryzyko depozytu bankowego

**Prawo
a ryzyko
depozytu
bankowego**

Maciej Mikliński

Prawo a ryzyko depozytu bankowego

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2021

Recenzenci

dr hab. Mariola Lemonnier, prof. UWM

dr hab. Lesław Góral, prof. UŁ

Redakcja, skład i łamanie

Wioletta Kowalska/Violet Design

Projekt okładki i stron tytułowych

Studio Spectro

Publikacja sfinansowana ze środków Prorektora ds. Badań Naukowych
Uniwersytetu Gdańskiego oraz Pomorskiej Izby Adwokackiej w Gdańsku

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-305-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wstęp	15
Rozdział 1	
Zagadnienia wprowadzające – zakres pojęciowy	25
1.1. Wprowadzenie	25
1.2. Pojęcie i charakter prawny środków pieniężnych	26
1.3. Pojęcie i charakter prawny rachunku bankowego	34
1.4. Pojęcie i wielowymiarowe znaczenie ryzyka	40
1.4.1. Ryzyko jako przedmiot zainteresowania pozaprawnych dyscyplin naukowych	40
1.4.2. Ryzyko w naukach prawnych	53
1.4.2.1. Ryzyko w prawie karnym	54
1.4.2.2. Ryzyko w prawie cywilnym	62
1.4.2.3. Ryzyko w prawie pracy	65
1.4.2.4. Ryzyko w prawie finansowym	68
1.5. Podsumowanie	75
Rozdział 2	
Stosunek rachunku bankowego a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	77
2.1. Wprowadzenie	77
2.2. Umowa rachunku bankowego a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	78
2.2.1. Przechowanie środków pieniężnych a ryzyko	84
2.2.2. Swobodny obrót środkami pieniężnymi a ryzyko	94

2.2.3. Zapewnienie bezpieczeństwa środkom pieniężnym a ryzyko	101
2.3. Zasada swobody umów a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	103
2.3.1. Swoboda zawarcia umowy rachunku bankowego a ryzyko	103
2.3.2. Swoboda wyboru strony umowy rachunku bankowego a ryzyko	105
2.3.3. Swoboda kształtowania formy umowy rachunku bankowego a ryzyko	111
2.3.4. Swoboda kształtowania treści umowy rachunku bankowego a ryzyko	112
2.4. Adhezyjny sposób zawarcia umowy rachunku bankowego a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	113
2.5. Podsumowanie	120

Rozdział 3

Rozwiązania normatywne podjęcia i prowadzenia

działalności bankowej a ryzyko obciążające środki pieniężne

na rachunku bankowym	123
3.1. Wprowadzenie	123
3.2. Reglamentacja działalności bankowej a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	125
3.2.1. Wolność gospodarcza a licencja bankowa	125
3.2.2. Prawne formy działalności banków a ryzyko	128
3.2.3. Zezwolenie na utworzenie banku a ryzyko	138
3.2.4. Zezwolenie na rozpoczęcie działalności przez bank a ryzyko	148
3.3. Normatywnie określone postacie czynności bankowych i usług a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	149
3.3.1. Bankowość uniwersalna i inwestycyjna a ryzyko	152
3.3.2. Czynności bankowe <i>sensu stricto</i> a ryzyko	156
3.3.3. Czynności bankowe <i>sensu largo</i> a ryzyko	172
3.3.4. Usługi bankowe a ryzyko	175

3.4. Idea narrow banking jako poszukiwanie alternatywy dla ryzyka depozytu	178
3.5. Podsumowanie	183

Rozdział 4

Rozwiązania normatywne nadzoru bankowego

a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	185
4.1. Wprowadzenie	185
4.2. Nadzór mikroostrożnościowy a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	187
4.2.1. Instytucje nadzoru a ryzyko	187
4.2.2. Funkcja licencyjna a ryzyko	194
4.2.3. Funkcja regulacyjna a ryzyko	195
4.2.4. Funkcja analityczna a ryzyko	213
4.2.5. Funkcja kontrolna a ryzyko	220
4.2.6. Funkcja dyscyplinująca a ryzyko	221
4.3. Nadzór makroostrożnościowy a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	235
4.4. Nadzór europejskich organów a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	243
4.5. Podsumowanie	250

Rozdział 5

Regulacje ostrożnościowe a ryzyko obciążające środki pieniężne

na rachunku bankowym	255
5.1. Wprowadzenie	255
5.2. Normy ostrożnościowe a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	256
5.2.1. Wymogi w zakresie funduszy własnych a ryzyko	266
5.2.2. Wymogi w zakresie dużych ekspozycji a ryzyko	277
5.2.3. Wymogi w zakresie płynności a ryzyko	278
5.2.4. Wymogi w zakresie dźwigni finansowej a ryzyko	279
5.2.5. Wymogi w zakresie podawania informacji do wiadomości publicznej a ryzyko	280
5.3. System zarządzania i sprawozdawczości a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	281

5.3.1. System zarządzania ryzykiem a ryzyko	282
5.3.2. System kontroli wewnętrznej a ryzyko	285
5.3.3. Sprawozdawczość finansowa a ryzyko	293
5.4. Podsumowanie	293

Rozdział 6

Naprawcze, gwarancyjne, restrukturyzacyjne i upadłościowe rozwiązania normatywne a ryzyko obciążające środki pieniężne

na rachunku bankowym	297
6.1. Wprowadzenie	297
6.2. Normatywny kształt rozwiązań naprawczych banków a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym ...	298
6.2.1. Plan naprawy banku a ryzyko	298
6.2.2. Wczesna interwencja a ryzyko	304
6.2.3. Przejęcie banku a ryzyko	306
6.2.4. Likwidacja banku a ryzyko	307
6.3. Normatywny kształt systemu gwarantowania depozytów a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	309
6.3.1. System wyliczania a ryzyko	311
6.3.2. Kształt i zakres ochrony gwarancyjnej a ryzyko	313
6.3.3. Fundusze gwarancyjne a ryzyko	315
6.3.4. Normatywny kształt instytucji gwarancyjnej a ryzyko	319
6.4. Normatywny kształt restrukturyzacji banków a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	323
6.4.1. Istota restrukturyzacji a ryzyko	323
6.4.2. Umorzenie lub konwersja instrumentów kapitałowych a ryzyko	325
6.4.3. Plan przymusowej restrukturyzacji a ryzyko	326
6.4.4. Przejęcie przedsiębiorstwa a ryzyko	327
6.4.5. Instytucja pomostowa a ryzyko	328
6.4.6. Umorzenie lub konwersja zobowiązań a ryzyko	329
6.4.7. Wydzielenie praw majątkowych a ryzyko	331
6.5. Normatywny kształt upadłości banków a ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym	332
6.5.1. Zawieszenie działalności banku a ryzyko	333

6.5.2. Przesłanki upadłości banku a ryzyko	334
6.5.3. Skutki upadłości banku a ryzyko	335
6.5.4. Ogłoszenie upadłości banku a ryzyko	338
6.5.5. Zaspokojenie praw deponenta a ryzyko	340
6.6. Podsumowanie	341
Wnioski	343
Wykaz źródeł	363

Wykaz skrótów

Akty prawne

- CRD IV** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE (Dz. Urz. UE L 176, s. 338, ze zm.)
- CRD V** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/878 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniająca dyrektywę 2013/36/UE w odniesieniu do podmiotów zwolnionych, finansowych spółek holdingowych, finansowych spółek holdingowych o działalności mieszanej, wynagrodzeń, środków i uprawnień nadzorczych oraz środków ochrony kapitału (Dz. Urz. UE L 150, s. 253, ze zm.)
- CRR** rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz. Urz. UE L 176, s. 1, ze zm.)
- CRR II** rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/876 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni, wskaźnika stabilnego finansowania netto, wymogów w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych, ryzyka kredytowego kontrahenta, ryzyka rynkowego, ekspozycji wobec kontrahentów

- centralnych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania, dużych ekspozycji, wymogów dotyczących sprawozdawczości i ujawniania informacji, a także rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz. Urz. UE L 150, s. 1, ze zm.)
- DGSD** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/49/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie systemów gwarancji depozytów (Dz. Urz. UE L 173, s. 149, ze zm.)
- k.c.** ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
- k.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)
- Konstytucja RP** Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.c.** ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
- k.s.h.** ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1526 ze zm.)
- pr. bank.** ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1896 ze zm.)
- pr. przed.** ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 162)
- pr. spółdz.** ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 648)
- pr. up.** ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1228 ze zm.)
- r.s.o.p.r.** rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 27 grudnia 2016 r. w sprawie sposobu określania profilu ryzyka banków i oddziałów banków zagranicznych oraz uwzględniania tego profilu w wyznaczaniu składek na fundusz gwarancyjny banków (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 1257)

r.s.z.r.	rozporządzenie Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 8 czerwca 2021 r. w sprawie systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej oraz polityki wynagrodzeń w bankach (Dz. U. poz. 1045)
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
TUE	Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 13)
uchwała KNF 9/2019	uchwała nr 9/2019 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 15 stycznia 2019 r. w sprawie wykonywania nadzoru nad działalnością bankową (Dz. Urz. KNF poz. 2)
uchwała KNF 312/2012	uchwała nr 312/2012 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 27 listopada 2012 r. w sprawie trybu wykonywania nadzoru nad działalnością bankową (Dz. Urz. KNF poz. 20)
u.f.b.s.	ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 102 ze zm.)
u.n.m.s.f.	ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 140 ze zm.)
u.n.r.f.	ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 2059 ze zm.)
u.r.	ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 217)
ustawa o BFG	ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 842 ze zm.)
ustawa o NBP	ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 2027 ze zm.)

Inne

BCBS	Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego
BFG	Bankowy Fundusz Gwarancyjny
BGK	Bank Gospodarstwa Krajowego
BION	Badanie i Ocena Nadzorcza Banków
EBC	Europejski Bank Centralny
ERRS	Europejska Rada ds. Ryzyka Systemowego
ESNF	Europejski System Nadzoru Finansowego
EUNB	Europejski Urząd Nadzoru Bankowego
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego
KSF	Komitet Stabilności Finansowej
NBP	Narodowy Bank Polski
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny
UKNF	Urząd Komisji Nadzoru Finansowego

Wstęp

Bankowość jako zjawisko historyczne¹ funkcjonuje w ramach określonych stosunków społeczno-gospodarczych, niosąc ze sobą zarówno korzyści, jak i zagrożenia dla korzystających z jej usług. Nieomal niedostrzegalnie, wskutek zmian zachodzących w ostatnich dziesięcioleciach, sektor bankowy w niektórych krajach stał się częścią gospodarki większą niż tzw. gospodarka realna, której pierwotnie działalność bankowa miała służyć². Powstały banki ważne systemowo³, tak duże, że stosowano wobec nich doktrynę o braku możliwości ogłoszenia ich upadłości (ang. *too big*

¹ Działalność o charakterze bankowym pojawiła się na wiele wieków przed pojawieniem się instytucji pieniądza. Jej ślady odnaleźć można już w starożytnej cywilizacji egipskiej (zob.: S. Woyzbun, *Historia bankowości w zarysie*, Warszawa 1927, s. 9; W. Morawski, *Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2002, s. 16). Podobnie w starożytnej Babilonii w okresie panowania Hammurabiego (1792–1750 p.n.e.) dynamicznie rozwijał się nie tylko handel, lecz w ślad za tym instytucja kupca bankiera zwanego *tamkarum*. Przedmiotem działalności babilońskiego *tamkarum* było przyjmowanie wkładów, udzielanie pożyczek na procent, organizowanie wymiany handlowej, handel, w tym handel niewolnikami, sprzedaż na kredyt, wykup jeńców z niewoli (zob. P. Niczyporuk, A. Talecka, *Babiloński tamkarum (kupiec–bankier) a wojna* [w:] *Pieniądz i wojna. Białoruś–Litwa–Łotwa–Polska–Słowacja–Ukraina. Materiały VI Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej*, red. K. Filipow, Polskie Towarzystwo Numizmatyczne Zarząd Główny, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Supraśl 2004, s. 15 i n.).

² Por. Z. Szpringer, *Unia bankowa*, Biuro Analiz Sejmowych „Infos” 2013, nr 8, s. 2. Autorka przedstawia dane, z których wynika m.in., że aktywa banków w Irlandii w 2011 r. sześciokrotnie przekraczały PKB tego kraju, w Wielkiej Brytanii sześciokrotnie, we Francji czterokrotnie, w Niemczech trzykrotnie.

³ Listę banków ważnych systemowo publikuje Financial Stability Board. Aktualny raport z dnia 22 listopada 2019 r. wskazuje 30 systemowo ważnych banków. Por. Financial Stability Board, *2019 list of global systemically important banks (G-SIBs)*, <https://www.fsb.org/2019/11/2019-list-of-global-systemically-important-banks-g-sibs/> [dostęp: 30.08.2021].

to fail). Złożoność sfery bankowości wynika nie tylko ze zjawiska globalizacji, w tym wzrostu zasięgu funkcjonowania powiązanych instytucji finansowych, czy wielkości zaangażowanych środków pieniężnych. Przedmiot działalności bankowej, poza tradycyjnymi funkcjami depozytowo-kredytowymi, zaczął obejmować nowe rodzaje czynności, takie jak: sekurytyzacja wierzytelności pieniężnych⁴, wykorzystywanie instrumentów pochodnych, sprzedaż ubezpieczeń, obrót nieruchomościami czy *asset management*. Procesy te nie pozostały obojętne dla ryzyka obciążającego działalność bankową, w tym dla ryzyka utraty pozyskanych depozytów bankowych. Dodatkowo nałożyło się na nie zjawisko zmian w zakresie specjalizacji banków z uwagi na przedmiot ich działalności. W zależności od systemu prawnego można napotkać: banki uniwersalne – nieograniczone w zakresie przedmiotu działalności bankowej; specjalistyczne – zajmujące się konkretnymi czynnościami, np. banki hipoteczne⁵; banki depozytowo-kredytowe – mające za przedmiot swej działalności zasadniczo gromadzenie wkładów i udzielanie kredytów; a także banki inwestycyjne – które nie budują bazy kapitałowej przy wykorzystaniu depozytów na rachunkach bankowych, lecz pozyskują środki pieniężne na znany, konkretny, często ryzykowny cel, oferując zasadniczo wyższą stopę zwrotu zainwestowanego kapitału.

Kryzys finansowy, którego początek sięga lat 2007–2008, unaoczniał, jak w praktyce wygląda materializacja czynników ryzyka i jakie niebezpieczeństwa niesie ze sobą współczesna działalność bankowa dla społeczeństw i państw. Przede wszystkim jednak ukazała ryzyka, jakie ponoszą

⁴ Szerzej na temat charakterystyki sekurytyzacji aktywów bankowych oraz ryzyka związanego z procesami sekurytyzacji: J. Zombirt, *Sekurytyzacja w nowej umowie kapitałowej*, „Prawo Bankowe” 2003, nr 7–8; J. Zombirt, *Instrumenty sekurytyzacyjne*, „Prawo Bankowe” 2003, nr 5; J. Zombirt, *Sekurytyzacja – technika zarządzania ryzykiem kredytowym*, „Prawo Bankowe” 2003, nr 3; Ł. Reksa, *Sekurytyzacja wierzytelności na rynkach międzynarodowych*, „Bank i Kredyt” 2004, nr 2, s. 59 i n.; K. Haładaj, *Sekurytyzacja – potrzeba zmian*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 3; J. Koleśnik, M. Rewieński, *Sekurytyzacja wierzytelności bankowych – wybrane aspekty*, „Prawo Bankowe” 2000, nr 7–8.

⁵ Por. J. Gliniecka, *Banki hipoteczne w polskim systemie bankowym*, „Przegląd Podatkowy” 1997, nr 9, s. 35 i n.

współcześni deponenci, gromadzący swe środki pieniężne na rachunku bankowym. W odpowiedzi na objawy kryzysu jedynie bezprecedensowa, co do skali i zasięgu, ingerencja banków centralnych i rządów pozwoliła na utrzymanie płynności w systemie bankowym, powstrzymując falę upadłości banków. Zebrane doświadczenia stały się podstawą dla wprowadzenia nowych, szerokich regulacji prawnych działalności bankowej, w tym m.in. w zakresie: wymogów kapitałowych banków, limitów koncentracji kapitału bankowego, systemu gwarantowania depozytów, restrukturyzacji i upadłości banków czy też nowej architektury nadzoru finansowego. W efekcie zjawisko ryzyka, wymieniane w treści i uzasadnieniach znacznej liczby aktów prawnych, zyskało szczególną normatywną oprawę. Pomimo braku jednoznacznego normatywnego wskazania banki są traktowane jak instytucje zaufania publicznego⁶. Jako instytucje finansowe⁷, z uwagi na swoje cechy ontologiczne, są nosicielami i kreatorami ryzyka, zaś z uwagi na sposób działalności – także podmiotami przez ryzyko obciążanymi. Fenomen ryzyka występuje na każdym etapie istnienia banku i w każdym elemencie jego działalności, tj. zarówno w otaczającej go rzeczywistości, jak i wewnątrz jego struktury. Nie ma współcześnie banku ani działalności bankowej pozbawionych elementu ryzyka. Część czynników ryzyka przenikających działalność bankową umożliwia swą kontrolę, część zaś pojawia się i ziszcza w sposób gwałtowny i nieprzewidywalny. Normy prawne zatem, w ramach swych właściwości i potencjału, mogą wpływać jedynie na niektóre aspekty ryzyka. Regulacje prawne stanowią ważny czynnik rozwoju gospodarczego, lecz ich wprowadzenie musi uwzględniać zachowanie wymagań pomiędzy

⁶ A. Janiak, *Bank jako instytucja zaufania publicznego*, „Glosa” 2003, nr 2, s. 17 i n.; J. Pitera, *Charakterystyka instytucji zaufania publicznego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2007, nr 4, s. 147; P. Niczyporuk, A. Talecka, *Bank jako instytucja zaufania publicznego w gospodarce rynkowej* [w:] *Ekonomiczne aspekty państwa demokratycznego*, red. S. Oliwniak, Białystok 2007, s. 73 i n.; E. Radziszewski, *Bank jako instytucja zaufania publicznego. Gwarancje prawne i instytucjonalne*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2013, s. 10 i n.

⁷ E. Fojcik-Mastalska, *Instytucja finansowa i instytucja kredytowa w projekcie nowelizacji Prawa bankowego*, „Prawo Bankowe” 2001, nr 5, s. 20.

rodzącą zwiększone ryzyko deregulacją a powodującą wzrost kosztów nadmierną regulacją⁸.

Inspiracją do podjęcia problematyki badawczej, obejmującej zagadnienie wpływu rozwiązań normatywnych na ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym, stały się jej społeczne znaczenie oraz brak całościowych opracowań naukowych z tego zakresu. Bogaty dorobek dogmatyki prawa w zakresie prawa bankowego pomijał jak dotąd kwestie analizy rozwiązań prawnych z punktu widzenia ich wpływu na ryzyko ponoszone przez deponenta (wierzyciela banku) oraz bank (dłużnika deponenta). Tymczasem kontrahenci banków to podmioty gromadzące na rachunkach bankowych często pieniężne efekty pracy pokoleń, zaś bezpieczeństwo środków pieniężnych powierzonych bankom jest podstawą siły i bezpieczeństwa finansowego państwa. Problem wpływu prawnych rozwiązań na ryzyko obciążające depozyty bankowe ujawnia więc istotny walor społeczny i potrzebę naukowej refleksji.

Problematyka ujęta w tytule pracy mogłaby stanowić przedmiot badań różnych dziedzin i dyscyplin naukowych. Mogliby ją badać zarówno ekonomiści, socjologowie, jak i statystycy. Metodami właściwymi dla swych dyscyplin opisywaliby badaną rzeczywistość i ukazywali wpływ sfery powinności na zjawisko ryzyka. Tymczasem niniejsza publikacja jest pracą z zakresu dogmatyki prawa i to prawo stanowi przedmiot naukowej refleksji. Charakter prawa polega na tym, że reguluje ono nie to „jak jest”, lecz „jak być powinno”⁹. Wpływ rozwiązań normatywnych na ryzyko obciążające środki pieniężne zgromadzone na rachunku bankowym może następować poprzez ustanawianie wzorców zachowań i zabezpieczanie ich realizacji przymusem państwowym.

Celem badawczym pracy jest wskazanie i omówienie wpływu rozwiązań normatywnych na ryzyko obciążające środki pieniężne zgromadzone na rachunku bankowym. Problemem badawczym stało się zatem

⁸ Por. K. Jajuga, *Regulacje a ocena ryzyka* [w:] *Przedsiębiorca w społecznej gospodarce rynkowej*, red. T. Kocowski, J. Gola, „Przegląd Prawa i Administracji” 2015, t. 103, s. 37 i n.

⁹ E. Łętowska, *Podstawy prawa cywilnego*, Wydawnictwo Ecostar, Warszawa 1994, s. 18.

uzyskanie potwierdzenia lub zaprzeczenia prawdziwości twierdzenia, iż obowiązujące rozwiązania normatywne wpływają na ryzyko obciążające środki pieniężne zgromadzone na rachunku bankowym dwukierunkowo: z jednej strony w sposób ogólny, zezwalając bankom na obciążanie ryzykiem środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku bankowym, a z drugiej strony poprzez rozproszone w systemie prawa grupy norm, ograniczając zakres ryzyka obciążającego depozyty.

Sfera prawa bankowego stanowi splot normatywnych rozwiązań zarówno prywatnoprawnych (cywilnoprawnych), jak i publicznoprawnych (finansowo-prawnych), uzupełnianych o dyrektywy postępowania niemające charakteru powszechnie obowiązującego prawa, dlatego też jako tezy badawcze postawiono osiem pytań: Które rozwiązania normatywne zezwalają bankom na obciążanie ryzykiem środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku bankowym? Które rozwiązania normatywne ograniczają zakres ryzyka obciążającego depozyty? Kto jest adresatem norm ze względu na ich stosunek względem ryzyka? Czy istnieje normatywny, uniwersalny wzorzec zachowania równowagi pomiędzy ryzykiem obciążającym depozyty a jego ograniczeniem, narzucony bankom? Jak ukształtowany został mechanizm nadzoru bankowego nad przestrzeganiem granic dopuszczalnego ryzyka? Z jakimi konsekwencjami normy prawne wiążą naruszenie granic dopuszczalnego ryzyka obciążającego depozyty? Jakie granice dla ryzyka depozytu ukształtował system gwarancji depozytów? Czy ochrona wierzycelności deponenta wobec banku z tytułu środków pieniężnych na rachunku bankowym jest wartością nadrzędną wobec innych chronionych wartości w sytuacji utraty stabilności banku?

Podstawową metodą badawczą dogmatyki prawa jest metoda logiczno-językowa i to ona w pierwszym rzędzie została wykorzystana w niniejszej pracy. Ponieważ nauki prawne, jako nauki społeczne, funkcjonują w określonym kontekście społecznym i historycznym, dla ukazania perspektywy historycznej i wieloznaczności pojęcia ryzyka posłużono się zatem wiedzą stanowiącą dorobek nauk historycznoprawnych oraz innych nauk społecznych, takich jak nauki ekonomiczne, psychologiczne, a także dziedziny nauk ścisłych, takich jak matematyka. Nie oznacza to jednak, że stosowano metody badawcze dla tych nauk właściwe. Wykorzystane

informacje ze wskazanych dziedzin nauki mają charakter odtwórczy i stanowią tło dla rozważań prawnych. Metodologiczne trudności nauk dogmatycznoprawnych polegają także na tym, że poza metodą logiczno-językową stosowane są wnioskowania prawnicze i argumentacje. Metody te również wykorzystano w pracy. W toku badań korzystano z treści historycznych oraz obowiązujących norm prawnych, norm ostrożnościowych, opracowań, artykułów, monografii naukowych krajowych i zagranicznych, dokumentów analitycznych i sprawozdawczych instytucji oraz organów państwowych, orzecznictwa sądów i Trybunału Konstytucyjnego.

Temat badań zaliczyć można do problematyki bezpieczeństwa rynku finansowego, który dla zachowania spójności pracy wymagał pewnych wyłączeń. Rozważania, z uwagi na problem badawczy mające charakter przekrojowy, ograniczono do banków uniwersalnych, ze względu na konieczność zachowania zwięzłych rozmiarów opracowania. Nawiązania do innych rodzajów banków, które pojawiają się w pracy, mają stanowić ramy odniesienia, tło dla omawianej problematyki. Także granice obciążania ryzykiem środków pieniężnych powierzonych instytucjom kredytowym czy oddziałom banków zagranicznych zostały z rozmysłem pominięte. Analiza tych zagadnień prowadziłaby do bardzo obszernych badań rozwiązań stosowanych w poszczególnych państwach pochodzenia tych instytucji, co zdecydowanie odbiegałoby od założonego celu i obszaru badań. Rozważaniami objęto nie tylko normy powszechnie obowiązującego prawa, lecz także dyrektywy postępowania pochodzące od podmiotów niewyposażonych w kompetencje prawodawcze w rozumieniu konstytucyjnie określonych źródeł prawa, a mających jednocześnie wpływ na podejmowane przez banki ryzyko.

Aby osiągnąć cel opracowania, w rozdziale pierwszym zaprezentowano siatkę podstawowych pojęć stosowanych w pracy oraz zjawisk, które opisują. Przybliżono więc istotę i charakter prawny zarówno środków pieniężnych, jak i rachunku bankowego. Pozwoliło to przedstawić zjawiska, które opisują, oraz uniknąć nieporozumień co do treści kryjących się pod ich szerokimi zakresami. Dokonano także przybliżenia wieloaspektowego zjawiska oraz pojęcia ryzyka. Uczyniono to przy wykorzystaniu dorobku nauk zarówno prawnych, jak i pozaprawnych. Rozważania temu

Inspiracją do podjęcia badań dotyczących wpływu rozwiązań normatywnych na ryzyko obciążające środki pieniężne na rachunku bankowym stało się jej społeczne znaczenie oraz brak całościowych opracowań naukowych z tego zakresu. W bogatym dorobku dogmatyki prawa w zakresie prawa bankowego pominięto jak dotąd kwestie analizy rozwiązań prawnych z punktu widzenia ich wpływu na ryzyko ponoszone przez deponenta – wierzyciela banku oraz bank – dłużnika deponenta. Tymczasem kontrahenci banków to często podmioty gromadzące na rachunkach bankowych pieniężne efekty pracy pokoleń, zaś bezpieczeństwo środków pieniężnych powierzonych bankom jest podstawą siły i bezpieczeństwa finansowego państwa. Problem wpływu prawnych rozwiązań na ryzyko obciążające depozyty bankowe ujawnia zatem istotny walor społeczny i potrzebę naukowej refleksji.

Ze Wstępu

**Uniwersytet
Gdański**

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-305-9